

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-2838-6086

кандидат філологічних наук,

науковий співробітник відділу західних та слов'янських літератур

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

(Київ, Україна) *drozdovskyi@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ В ПОСТПОСТМОДЕРНІЗМ У БРИТАНСЬКОМУ ТА АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНАХ

У статті здійснено зіставлення результатів дослідження сучасного (написаного після 2000-го р.) американського роману із результатами аналізу британських постпостмодерністських романів, схарактеризовано спільні типологічні риси, що дають підстави визначити спектр світоглядних параметрів постпостмодерністського англomовного роману у Великій Британії та США й сформулювати окремі філософські засади постпостмодернізму. Дослідження сучасного американського роману, яке здійснила Н. Висоцька, засвідчує низку рис (жанрова гетерогенність, переосмислення концепції епістемологічного та онтологічного сумніву, відмова від іронії або поєднання іронічного та серйозного модусів письма, взаємодія реалістичного письма з ігровими або експериментальними формами репрезентації дійсності, уведення автобіографічних, фактологічних або псевдоавтобіографічних елементів, зміщення хронотопу та інші), які водночас представлені в дослідженні вже британського постпостмодерністського роману. Знайдені типологічні подібності засвідчують трансформаційну динаміку переходу постмодернізму в постпостмодернізм у літературах США й Великої Британії. Сучасний британський літературний процес оприявнює комплекс рис і характеристик, які визначають розрив із постмодернізмом. Принцип іронічного світосприйняття заміщено гуманістичними настановами, мотив дистанціювання від реальності (концепт «транквільного суб'єкта») змінено на образ персонажа, який активно осмислює навколишню дійсність, виявляючи форми раціонального, наукового розкладання наявних проблем і прогнозування викликів із позиції сциєнтистського світогляду або ж такого, що наближається до нього. Схарактеризовано світоглядні параметри британського постпостмодерністського роману, у якому ідея епістемологічного сумніву зазначає змін, натомість у його лоні актуалізовано мотив пізнання дійсності в усій складності фізичних та метафізичних явищ, із якими мають справи персонажі. Визначено окремі позиції постмодерної філософії, експлікованої через персонажів, що репрезентує їх прагнення упорядкувати хаос навколо людини шляхом залучення технологій, науки й релігії, інтуїтивного досвіду схоплення суті речей.

Ключові слова: постмодернізм, постпостмодернізм, британський роман, американський роман, епістемологічний сумнів.

Dmytro DROZDOVSKIY,

orcid.org/0000-0002-2838-6086

Candidate of Philological Sciences,

Academic Fellow at the Department of Western and Slavic Literatures

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *drozdovskyi@ukr.net*

SPECIFICS OF THE TRANSFORMATION OF POSTMODERNISM INTO POST-POSTMODERNISM IN THE BRITISH AND AMERICAN NOVELS

In the paper, the results of the study of the contemporary (written after 2000-s) American novels have been compared to the results of the analysis of British post-postmodern novels outlining common typological features that give reasons to define the range of worldview parameters of British and US post-postmodern English-language novels and some principles of post-postmodernism. The research of the contemporary American novel (provided by N. Vysotska) reveals a number of features (genre heterogeneity, rethinking of the concept of epistemological and ontological doubt, rejection of irony or the combination of ironic and serious modes, interaction of realistic writing with narrative and stylistic experiments, combination or facts and pseudo-autobiographical elements, chronotope displacements, etc.), which are simultaneously represented in our study of the contemporary British novel. The typological similarities demonstrate the transformational dynamics of the transition of postmodernism into post-postmodernism in the literatures of the United States and the United Kingdom. The contemporary British literary process has exploited a set of features that determine the break with postmodernism. The principle of ironic worldview is replaced with humanistic intentions; the concept of tranquil subject is transformed into the image of a character who actively comprehends the reality revealing forms of rational, scientific analysis of existing problems and forecasting challenges from the positivistic point of view. The outlook parameters

of the British post-postmodern novels are characterized, in which the idea of epistemological doubt indicates post-postmodern transitions. Moreover, the motive of understanding of reality in the complexity of physical and metaphysical phenomena that the characters deal with is discussed. Some peculiarities of post-postmodern philosophy, explicated through the characters in the novels, are analyzed. Post-postmodern mind reveals the desire to organize the chaos around the person reinforcing technologies, sciences and religion, intuitive experiences, etc.

Key words: postmodernism, post-postmodernism, British novel, American (US) novel, epistemological doubt.

Постановка проблеми. Дослідження англо-мовних літератур (передусім британських, американських, канадських та інших романів, написаних після 2000-го р.) дедалі рельєфніше виявляє відмінність нового культурно-історичного періоду від постмодерністського. Знаковим в американському (як доводить Н. Висоцька [1]) та британському варіантах (Дроздовський, 2019) є інтенсифіковане осмислення гуманізму.

Ольга Джумайло в розвідці «За межами гри: англійський постмодерністський роман. 1980–2000» (2007) та пізніших індивідуальних монографіях про інтелектуально-філософський роман Великої Британії 1980–2000-х рр. однією з перших на пострадянському науковому просторі англістики поставила питання про специфіку англійського постмодернізму і про наявність у його лоні філософських проблем. Для зарубіжної англістики це питання не є новим, оскільки ще М. Бредбері, на чому наголошує сама російська дослідниця, говорив про особливу природу англійського постмодернізму. Ключовою тезою, яку обстоює О. Джумайло (Джумайло, 2007), є питання про відмову від «гри заради гри», тобто від дистанційованості художнього простору англійських постмодерністських романів від філософських питань, зокрема таких, що стосуються етики, розуміння людини в світі тощо: «Англійський постмодерністський роман 1980–1990-х успішно експлуатує набір ігрових стратегій, однак ані філософські, ані формальні ігри постмодернізму не стали для британців самодостатніми. Гра заради самої гри, тотальна іронія в епоху втрати «великих наративів» лише загострюють увагу на «маленьких»» (Джумайло, 2007). Осмислюючи феномен «гри» як чинник постмодернізму, важливо наголосити, що існують різні вияви гри (як і різні форми та типи карнавалу): на горизонтальному та вертикальному рівнях. Ігри «вертикального» плану репрезентують філософські шукання персонажів і оповідачів, які через взаємодію з іншими в художньому просторі виявляють специфіку світоглядних моделей. Суто наративна гра з хронотопом, стильова дифузія та інші не задовольняють англійських авторів, які розробляють у постмодерністському романі теми мультикультуралізму й осмислюють проблеми *реального* життя. Такі світоглядні передумови

зумовлюють потребу в *реалістичному* письмі, у якому прийоми гри поєднано з філософськими настановами на пошук істини, на розуміння тих внутрішніх спонук, які визначають життя людини та її взаємодію з іншими.

О. Джумайло наводить міркування про наявність філософських інтенцій у романах, які реактуалізують пошуки в площині епістемології та етики, зокрема, це стосується романів П. Акройда, А. С. Баєтт, А. Картер, М. Еміса, І. Мак'юена та інших. Дослідниця розглядає твори І. Мак'юена, написані до 2000 р. Відповідно, є коректним їх аналіз у площині постмодерністської поетики й естетики. Загалом висновок дослідниці полягає в утвердженні особливого шляху англійського постмодернізму, у якому виразним є тенденція до репрезентації реалізму. Уже в компендіумах 2018–2019 рр., виданих у Великій Британії (The Routledge companion, 2018), про що як зазначав раніше в розвідках (Дроздовський, 2019), ідеться не про утвердження думки про реалізм сучасної британської постмодерністської прози, а про наявність «реалізмів». У попередніх розвідках (Дроздовський, 2019) я вже окреслював особливість постмодернізму й постпостмодернізму в британській прозі, поставивши питання про її *телеологічність* (наявність цілепокладання). Саме це питання видається ключовим і в розвідках О. Джумайло, хоча в статті 2007 року поняття «телеологічності» не згадано. Крім того, в сучасних романах, написаних після 2000-го р., ідеться про репрезентацію детермінізму, зокрема й «метафізичного детермінізму» («Хмарний атлас» Д. Мітчелла), проте осмислення впливів на розвиток цивілізації, ресурсів, які формують світогляд особистості й моделі взаємодії в соціумі представлено ще в англійських постмодерністських романах.

Крім того, в постмодернізмі, репрезентованому у Великій Британії, дається взнаки специфіка розвитку емпіричної філософії, у якій важливу роль відіграють раціональні первні. Аналітичність англійської прози зумовила в ХХ ст. розвиток такого жанру, як *інтелектуальний роман*, який постав викликом на технологічні, політичні, соціальні негаразди. Філософія раціоналізму значною мірою спонукає письменників до аналітич-

ного сприйняття дійсності та її художньої репрезентації в реалістичноподібній парадигмі. Під поняттям «реалістичноподібна», услід за А. Компаньоном (Компаньон, 2001), стверджую, що літературний реалізм як стиль передбачає нездатність абсолютно повного відтворення дійсності.

Аналіз досліджень. Аналізуючи романну панораму американської літератури XXI ст., Н. Висоцька наголошує на гуманістичному потенціалі досліджуваних творів, наприклад, романів Майкла Чейбона. Вивчення американських романів, написаних після 2000-го р., який у монографії «Єдність множинного» здійснила Н. Висоцька, потверджує теоретичні припущення, які ми експлікували, послуговуючись результатами аналізу британських романів цього ж періоду (Дроздовський 2019). Дослідниця наголошує на актуалізації мотивів, що дають можливість визначити гуманістичну настанову як один із важливих компонентів сучасного американського роману. Гуманізм постає важливим чинником і в британській романістиці: так, у «Хмарному атласі» Д. Мітчелла (2004 р.) жанрова гетерогенність (використання жанрових моделей різних типів усередині одного твору) сприяє загостренню читацької уваги на моментах, пов'язаних із негативними сторонами прогресу, капіталізму, споживацтва, медіаманіпуляцій та ін. Подібна тенденція в американській літературі після 2000-го р. експлікована в романі «Дивовижні пригоди Каваліра та Клея» (2001 р.). Як зауважує Н. Висоцька, це «багатоплановий та поліжанровий епічний твір, що інтегрує елементи соціально-психологічного, (квазі) історичного, шахрайського роману із вкрапленням фрагментів культурологічного нарису. У тематичній площині оповідь центрується навколо здійснення «американської мрії» двох бідних єврейських хлопців — одного уродженця Брукліну, другого — свіжого іммігранта, якому дивом пощастило втекти з уже окупованої фашистами Праги. Дія розгортається на тлі золотої доби коміксу, що відіграє важливу сюжетотворчу роль, — адже протагоністи здобувають славу та багатство саме як партнери-творці нового коміксового супергероя, Ескейпіста, змодельованого за зразком славетних Супермена та Бетмена. Водночас засаднича міфологема американського успіху — *from rags to riches* — аранжована в романі у гірко-іронічній тональності, з наголосом на його моральній та особистісній ціні, що включає компроміси, жертви, зради щодо себе та інших» (Висоцька, 2010: 224). Мотив пізнання життя через численні розчарування й трагічні злами проходить через усі п'ять історій «Хмарного атласу», передусім він стосу-

ється Л. Рей, Р. Фробішера та інших персонажів. Отже, доцільно говорити про експлікацію мотивів, властивих містеріальному метажанровому патерну, коли персонаж здобуває просвітлення й нове життя (і новий світогляд), переживши «трагічний апофеоз» (за Б. Шалагіновим).

У романі «Дивовижні пригоди Каваліра та Клея» М. Чейбона, якому притаманний мотив трагічного апофеозу й прозріння, лише наприкінці, «коли герої усвідомлюють неминучість та необхідність прийняття себе, слідування власним шляхом, чи то у коханні, чи то у творчості, перед ними знову займеться на світло» (Висоцька, 2010: 226).

Мета статті — на основі типологічних подібностей у корпусі світоглядно-філософських питань і наративних технік, експлікованих у британських та американських романах, написаних після 2000-го р., виявити специфіку трансформації постмодернізму в постпостмодернізм.

Виклад основного матеріалу. Ключовою в романі Д. Мітчелла є гуманістична спрямованість, що виявляє рису, яку британський теоретик Сем Солнік (Sam Solnick) визначає антропоценом (“anthropocene”) (The Routledge companion, 2019: 225–238). Зауважу, що антропоцений художній світ, представлений у романах, загострює читацьку увагу на особливостях природних явищах, які розглядаються з позиції суб'єктності, чия цінність не визначена здатністю бути корисною для розвитку цивілізації. Д. Мітчелл у «Хмарному атласі» послуговується, зокрема, жанровою моделлю роману-антиутопії, щоб змалювати суспільство майбутнього, у якому він у режимі *альтернативної історії* проєктує політику, яка сьогодні властива державам із тоталітарною формою правління (як Північна Корея). Перемога ідеології тотального контролю держави над людиною, як прогностично показує автор, призводить до бунту, пам'ять про який у вигляді збережених записів (як трагічний символ неповернення до минулого й пересторога людству) репрезентовано уже в шостій, останній історії «Хмарного атласу»: жанр постапокаліптичного роману поєднано з моделями роману-утопії та антиутопії (дистопії). Подібна тенденція представлена і в американському романі «Дивовижні пригоди Каваліра та Клея»: на «основному рівні тексту — історії Каваліра та Клея — в топосі міста реалізується окреслена вище траєкторія діалектичного руху між утопією та дистопією» (Висоцька, 2010: 234).

Д. Мітчелл послуговується різними жанровими моделями, які сукупно актуалізують важливість гуманізму й людиноцентризму

(антропоцентрична настанова постпостмодернізму), оприявнюючи одвічне намагання держави за допомогою різних технологій контролювати людину. Однією з таких технологій у романі Д. Мітчелла постає споживацтво (консьюмеризм), що набуває гіпертрофованого вияву, стаючи своєрідною релігією, причому й для самих біороботів. Крім жанрової гетерогенності, в романі наявне поєднання двох метажанрових (за Б. Шалагіновим) форм: *карнавальної* (властивої світу біороботів у п'ятій частині) та *містеріальної*, реалізованої через систему трагічних апофеозів, властивих персонажам перших п'яти історій. Загальна інтенція шостої частини пов'язана з утвердженням нового світогляду, який сформовано внаслідок осмислення негативного досвіду минулого. Британський письменник наголошує на руйнівних аспектах капіталізму, який перетворює і книговидавничу індустрію зокрема й ентертейнмент загалом на інструменти маніпулятивного контролю влади над більшістю.

Н. Висоцька, аналізуючи роман «Блакитний ангел» (2000 р.) Френсін Проуз, зауважує, що в ньому «постмодерністський принцип «радикального епістемологічного та онтологічного сумніву» (Х. Бергенс) не просто актуалізується, а й тематизується» (Висоцька, 2010: 261).

У постпостмодерністському романі утверджено не сумнів, а прагнення персонажів пізнати дійсність, ба й розуміючи, що для цього немає наразі інструментарію. Спектр тем сучасних американських і британських романів (осмислення ролі Голокосту, єврейської ідентичності та її часової репрезентації в різні періоди, трагічні сторінки світової історії в ХХ ст., проєктування цих негативних наслідків на сконструйоване в режимі альтернативної історії дистопічне майбутнє тощо) оприявнює тенденцію, яка наближає романну інтенцію до утвердження онтологічної істини, а не сумніву щодо неї. Так, у романі «Спілка єврейських поліцейських» (2007 р.) художній світ «спирається на фундамент, зведений за допомогою вельми популярного сьогодні жанру «альтернативної історії». Що сталося б, якби держава Ізраїль не витримала під натиском чисельно більшого арабського оточення <...>» (Висоцька, 2010: 222).

Результати досліджень Н. Висоцької утверджують тенденції американського постпостмодернізму, які властиві й британській романістиці після 2000-го р., в аспекті відмови від *епістемологічного сумніву*, уваги до експлікації *екзистенційних істин*, до представлення нового типу мислення людини, яка, перебуваючи в період криз і цивілізаційних викликів, сформувала в собі здат-

ність чинити опір паніці й ситуативному неспокою. Передусім постпостмодерністський роман актуалізує здатність сприймати реальність раціонально, не заперечуючи інтуїтивної можливості прогнозувати розвиток тих чи тих тенденцій, які наразі перебувають у нелінійному взаємозв'язку. Гетерогенність і дифузія письма є не лише стратегією гри, а чинником поєднання, на перший погляд, непоєднуваного, що водночас і засвідчує специфіку нового мислення, нової психології персонажів, які не бояться зіставляти те, що раніше сприймалося як неможливе (Бог і медицина, релігія й біохімія людини тощо). Така тенденція засвідчує проєктування людини як внутрішньо гетерогенного феномена, свідомість якого детермінована різними чинниками (суспільними, релігійними) й може бути потрактована як результат мультикультурної та транскультурної політики.

Використання впізнаваних елементів у постпостмодерністському романі поєднано з ідеєю телеологічного письма (цілепокладального), яке оприявнює корпус філософських ідей і екзистенційних мотивів, що розкривають новий аспект художньої репрезентації людини. Цілепокладання набуває важливого епістемологічного статусу в системі постмодерністського художнього твору. Телеологічність постпостмодерністської літератури впливає передусім із того, що в центрі її художнього осмислення є сама людина: зображення нового мислення, психології, комунікативних аспектів взаємодії між людьми, комунікативних поразок тощо. Так, у сучасному британському романі експліковано свідомість постпостмодерних персонажів, які постають стресостійкими, і їх резистентність до нових викликів зумовлена вже не здатністю до іронічного захисту, а до аналізу дійсності, її інтелектуального препарування, оскільки персонажі володіють ґрунтовними науковими знаннями. Генрі в «Суботі» «обрав мозок, бо це було найцікавіше, ніж сечові міхури чи колінні суглоби» (Мак'юен, 2007: 47). Кризовий стресостійкість може виявлятися в тому, як автори реконструюють поведінку й мислення персонажів, хворих на невралгічні розлади (аутизм чи хвороба Аспергера в «Дивному випадку з собакою вночі» М. Геддона), або ж репрезентують мислення персонажа, який є фаховим лікарем (нейрохірургом, як Генрі Пероун у «Суботі»). Персонажу властивий аналітично-науковий підхід у сприйнятті дійсності, мінімізація емоційного збудження та раціональне розкладання проблеми: «Пероун знає, що коли можуть імперія – асирійська, римська, американська – оголошує війну й подає обґрунтовані

підстави, історія не буде сильно вражена. Він також непокоїться, що вторгнення й окупація обернуться бідною. Демонстранти можуть мати рацію. А ще він вказує на випадкову природу поглядів; якби він не зустрів професора, або той би йому не сподобався, він міг би думати про війну, яка наближається, інакше, менш амбівалентно. Погляди залежать від того, «як карти випадають» (Мак'юен, 2007: 70). Крім того, усезнаючий наратор роману «Субота» виявляє добру обізнаність у медицині, чим також сприяє зближенню художнього й наукового модусів письма у постпостмодерністському романі, формуючи виважену оповідь: «Банальністю батьківства й сучасної генетики стало вже те, що батьки не мають ніякого або дуже незначний вплив на характер своїх дітей. Ніколи не відомо, хто у вас з'явиться. Життєві можливості, здоров'я, перспективи, вимова, поведінка за столом – це ви ще в стані сформулювати. Але насправді тип особистості, яка з'являється, щоб жити з вами, визначається тим, який сперматозоїд зустріне яку яйцеклітину, як випадають карти у двох колодах, як вони потім перетасуються, розділяться й поєднаються в момент утворення нової генної структури під час запліднення» (Мак'юен, 2007: 28). Ідея медикалізованого бачення дійсності знаходить своє відображення ще в романі «Амстердам» (1998 р.), який доцільно розглядати як твір із виразними тенденціями переходу постмодернізму (іронічність) у постпостмодернізм (відмова від «онтологічного та епістемологічного сумніву» (Х. Бертенс)) (Висоцька, 2010: 261). В «Амстердамі» наявні приклади іронії:

– Дослідження власного пупа, – підказав Джереми Болл.

– Не зовсім. «Дослідження» – занадто інтелектуально. Більше як «тари-бари про пуп» (Мак'юен, 2017: 162).

Водночас у романі І. Мак'юена наявні форми медикалізованого бачення дійсності («Ця думка теж була затишна, тож доки хімічні сполуки досягли мозку, Клайв підтягнув коліна до грудей і звільнився» (Мак'юен, 2017: 36)), так і мотив кардинальної зміни поглядів і цінностей у момент трагічного прозріння, спричинений смертю близького персонажа (елемент містеріального патерну): «Її смерть піднесла його над загальним презирством. Він виріс на дюйм-два, спина у нього випросталася, голос поглибився, віднайдене почуття гідності звузило його благальні пожадливі очі» (Мак'юен, 2017: 9).

Природа постпостмодерністського британського, як і американського роману, в чому переконують розвідки Н. Висоцької, передбачає жан-

рову гетерогенність і залучення нелітературних елементів, на чому ми наголошували раніше, розвиваючи підходи Т. Бовсунівської. Нелітературні елементи сприяють поглибленню «реальності» в романах, інтенсифікуючи стирання між вигадкою й фактом, що доволі виразно представлено в романістиці М. Чейбона (США) та М. Левицької, Г. Ментел та інші (Велика Британія). Фікціоналізація зображуваних топосів у постпостмодерністських романах зберігає «сліди реального», які, на мою думку, посилюють гуманістичну інтенцію творів, оскільки дають читачам відчуття того, що розказане у романах може відбутися в реальності (навіть якщо в художніх творах ідеться про режим альтернативної історії). Використання стратегії конструювання реальності «в режимі якби» в постпостмодернізмі не підпорядковано ідеї розхитування епістемологічної істини чи взяття під сумнів онтології буття. Генрі в «Спокуті» окреслює корпус проблем, на які шукає відповідь, розуміючи, що саме від цього й залежатиме реальний цивілізаційний поступ: «Світ повинен – якщо повинен – удосконалюватися маленькими кроками. Люди найчастіше обирають екзистенціальну позицію – необхідність підмітати вулиці, щоб заробити на життя, виглядає (перекладачеві варто було б ужити «має вигляд, видається — Д.Д.» як просте невезіння. Це не епоха провидців. Вулиці мають бути чистими. Нехай невдахи зголошуються» (Мак'юен, 2007: 71). З огляду на це виразною рисою постпостмодерністського нарративу доцільно вважати інтенцію, що орієнтує читачів до пошуків відповіді на екзистенційні запитання, які мають важливість, незалежно від часу й простору, у якому відбуваються події. Кризьчасова мандрівка «Історії» в «Хмарному атласі» потверджує цей принцип, перетворюючи історії різних персонажів саме на «Історію» як метадискурс, який має власну телеологію. У романі «Дружина мандрівника у часі» (2003 р.) Одрі Ніффенеггер «змодельована можливість потрапити не лише «туди» (до колишнього чи прийдешнього), а й «назад» підкреслює нерозривність часопросторового континууму. У цьому сенсі «мандрівка крізь час» асоціюється з граматичною формою перфекту, яка прямо постулює «присутність» минулого у цій миті <...>» (Висоцька, 2010: 265). Подібна філософія часу представлена і в «Хмарному атласі» Д. Мітчелла.

Висновки. Дослідження американських романів, які здійснила в монографії «Єдність множинного» Н. Висоцька, потверджують ідею транзитності літератури після 2000-го р. та її переходу від постмодернізму в бік постпостмодернізму.

Ця транзитність детермінована відмовою від епістемологічного сумніву та іронії як тотального модусу постмодерністського роману, який реалізує принцип гри й налаштований на експлікації форм карнавалу (на рівні світогляду, наративної організації, поетики). Натомість у британському постпостмодернізмі карнавал, який є одним із компонентів наративу, поступається містерії, що актуалізує пошуки (зокрема й трагічні) в площині екзистенції людини, окреслюючи спектр проблем, що мають екзистенційний характер, а не стосуються пропозиційної істини. Трагічні сторінки в минулому (зображення Голокосту, мотив знищення євреїв та їх втечі до США в романах М. Чейбона; реалізація принципів імперської вищості щодо колонізованого в Д. Мітчелла; осмислення викликів глобальних катастроф. Як тероризм у І. Мак'юена тощо) поглиблюють містеріальні мотиви в рома-

нах, актуалізуючи момент переживання розриву персонажа й намагання знайти причини такого розриву. Результатом постає формування нового світогляду, здатного забезпечити існування людства без деструктивних тенденцій, що призводять до апокаліптичного самознищення («Хмарний атлас» Д. Мітчелла). Вихід із кризи може бути знайдений не шляхом відкидання персонажами одних практик і настанов (у царині політики, соціального добробуту, медицини, науки, релігії тощо), а їх взаємодії, приймаючи за аксіоматичне твердження, що кожний із цих доменів буття може бути корисним для побудови гармонійного суспільства майбутнього. Зазначена тенденція позначає перехід постмодерністського роману в постпостмодерністський, причому такий перехід трапляється як у літературі Великої Британії, так і в літературі США після 2000-го р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висоцька Н.О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2010. 456 с.
2. Джумайло О.А. За границями гри: англійський постмодерністський роман. 1980–2000. Вопросы литературы. 2007. № 5. С. 7–45. URL: <https://voplit.ru/article/za-granitsami-igry-anglijskij-postmodernistskij-roman-1980-2000/>.
3. Джумайло О.А. Англійський исповедально-філософський роман 1980-2000. Ростов-на-Дону : Издательство Южного федерального ун-та, 2011. 320 с.
4. Дроздовський Д. Містерія й карнавал як метаформи постпостмодерністського британського роману. *Філологічний дискурс*. 2019. Вип. 9. С. 47–64. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2019.09.05>.
5. Дроздовський Д. Постмодернізм vs постпостмодернізм: світоглядно-філософські відмінності (на матеріалі сучасного британського роману). *Філологічні трактати*. 2019. Т. 11, № 3–4. С. 32–40. DOI: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4).
6. Дроздовський Д.І. Психологічна ідентичність персонажів британських постпостмодерністських романів: дискурс его-літератури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 48–55. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.1\(89\).2019.48-55](https://doi.org/10.35433/philology.1(89).2019.48-55).
7. Компаньон А. Демон теории. Литература и здравый смысл. Пер. С. Зенкин. Москва : Издательство имени Сабашниковых, 2001. 336 с.
8. Мак'юен І. Амстердам; пер. з англ. О. Смольницька; Київ : КМ-Букс, 2017. 224 с.
9. Мак'юен І. Субота; пер. з англ. В. Дмитрук ; Львів : Кальварія, 2007. 256 с.
10. Шалагінов Б.Б. Карнавал і містерія: роздуми про історичні долі двох метаформ європейського мистецтва. *Всесвіт*. 2011. № 3–4. С. 249–255.
11. Mitchell D. *Cloud Atlas: a novel*. London : Random House, 2004. 509 p.
12. *The Routledge companion to twenty-first century literary fiction*; edited by D. O'Gorman and R. Eaglestone. London-New York : Routledge, 2018. 474 p.

REFERENCES

1. Vysotska N.O. (2010). *Yednist mnozhynnoho. Amerykanska literatura kintsia XX – pochatku XXI stolit u konteksti kulturnoho pliuralizmu* [The Unity of the Plural. Late 20th – early 21st cc. American Literature in the context of cultural pluralism]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr KNLU, 456 [in Ukrainian].
2. Dzhumajlo O.A. (2007). *Za granicami igry: anglijskij postmodernistskij roman. 1980–2000* [Beyond the frontiers of game: English postmodern novel. 1980-2000]. *Voprosy literatury* [Issues of Literature]. № 5. С. 7–45. <https://voplit.ru/article/za-granitsami-igry-anglijskij-postmodernistskij-roman-1980-2000/> [in Russian].
3. Dzhumajlo O.A. (2011). *Anglijskij ispovedalno-filosofskij roman 1980-2000* [English Confessional Philosophical Novel 1980–2000]. Rostov-na-Donu: Izdatelstvo Yuzhnogo federalnogo universiteta. 320 s. [in Russian].
4. Drozdovskyi D. (2019). *Misteriia y karnaval yak metaformy postpostmodernistskoho brytanskoho romanu* [Mystery and Carnival as Metaforms of Post-Postmodernistic British Novel]. *Filolohichnyi dyskurs* [Philological Discourse]. Vyp. 9, 47–64. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2019.09.05> [in Ukrainian].
5. Drozdovskyi D. (2019). *Postmodernizm vs postpostmodernizm: svitohliadno-filosofski vidminnosti (na materialii sushasnoho brytanskoho romanu)* [Postmodernism vs Post-Postmodernism: Philosophical Distinctions (on the Material of the Contemporary British Novel)]. *Filolohichni traktaty* [Philological Tractates]. Т. 11, №3-4, 32–40. DOI: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4) [in Ukrainian].

6. Drozdovskyi D. (2019). Psykholohichna identychnist personazhiv brytanskykh postpostmodernistskykh romaniv: dyskurs ego-literatury [Psychological Identity of Characters of British Post-Postmodern Novels: Discourse of Ego-Literature]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky* [Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philological Sciences]. Vyp. 1, 48–55. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.1\(89\)](https://doi.org/10.35433/philology.1(89)). 2019. 48–55 [in Ukrainian].
7. Kompan'on A. (2001). *Demon teorii. Literatura i zdavyj smysl*. [Demon of Theory. Literature and Reason]. Moskva. Izdatel'stvo imeni Sabashnikovyh, 336 s. [in Russian].
8. Makiuen I. (2017). *Amsterdam* [Amsterdam]. Kyiv : KM-Buks, 224 [in Ukrainian].
9. Makiuen I. (2007). *Subota* [Saturday]. Lviv : Kalvariia, 256 [in Ukrainian].
10. Shalahinov B.B. (2011). Karnaval i misteriiia: rozdumy pro istorychni doli dvokh metaform yevropeiskoho mystetstva [Carnival and Mystery: Reflections on the Historical Fates of Two Metaphors of European Art]. *Vsesvit* [Universe]. № 3-4, 249–255 [in Ukrainian].
11. Mitchell D. (2004). *Cloud Atlas: a novel*. London : Random House, 509 p.
12. *The Routledge companion to twenty-first century literary fiction* (2018). Eds. D. O'Gorman and R. Eaglestone. London-New York : Routledge, 474.